TEMIR TANQISLIGI ANEMIYASINING RIVOJLANISH MEXANIZMLARI, ERTA DIAGNOSTIKASI VA ZAMONAVIY DAVOLASH USULLARI

Rustamjonova Shahrizoda
Toshkent kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali
Davolash ishi yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Anotatsiya: Temir tanqisligi anemiyasi dunyo miqyosida keng tarqalgan gematologik kasalliklardan biri bo‘lib, organizmda temir elementining yetishmasligi natijasida gemoglobin sintezining buzilishi bilan tavsiflanadi. Ushbu kasallik, ayniqsa, reproduktiv yoshdagi ayollar, bolalar, o‘smirlar va homilador ayollar orasida ko‘p uchraydi. Temir tanqisligi anemiyasining rivojlanishida temirning oziq-ovqat bilan yetarli miqdorda qabul qilinmasligi, ichaklarda so‘rilishining buzilishi, surunkali qon yo‘qotish hamda organizmning temirga bo‘lgan ehtiyojining ortishi muhim ahamiyatga ega. Temir yetishmovchiligi natijasida gemoglobin hosil bo‘lishi kamayadi, eritrotsitlarning shakllanishi va kislorod tashish qobiliyati buziladi. Bu esa to‘qimalarda gipoksiya rivojlanishiga, umumiy holsizlik, tez charchash, bosh aylanishi, teri va shilliq qavatlarning oqarishi kabi klinik belgilar paydo bo‘lishiga olib keladi.

Kalit so‘zlar: temir tanqisligi anemiyasi, gemoglobin, temir almashinuvi, eritrotsitlar, ferritin, gipoksiya, patogenez, erta diagnostika, laborator tekshiruvlar, temir preparatlari, zamonaviy davolash usullari, profilaktika.

Аннотация: Железодефицитная анемия является одним из наиболее распространённых гематологических заболеваний в мире и характеризуется нарушением синтеза гемоглобина вследствие недостатка железа в организме. Данное заболевание особенно часто встречается среди женщин репродуктивного возраста, детей, подростков и беременных женщин. В развитии железодефицитной анемии важную роль играют недостаточное поступление железа с пищей, нарушение его всасывания в кишечнике, хроническая кровопотеря, а также повышение потребности организма в железе. В результате дефицита железа снижается образование гемоглобина, нарушаются формирование эритроцитов и их способность переносить кислород. Это приводит к развитию тканевой гипоксии и появлению таких клинических симптомов, как общая слабость, быстрая утомляемость, головокружение, бледность кожи и слизистых оболочек.

Ключевые слова: железодефицитная анемия, гемоглобин, обмен железа, эритроциты, ферритин, гипоксия, патогенез, ранняя диагностика, лабораторные исследования, препараты железа, современные методы лечения, профилактика.

Abstract: Iron deficiency anemia is one of the most common hematological disorders worldwide and is characterized by impaired hemoglobin synthesis due to insufficient iron levels in the body. This condition is particularly prevalent among women of reproductive age, children, adolescents, and pregnant women. The development of iron deficiency anemia is associated with inadequate dietary iron intake, impaired intestinal iron absorption, chronic blood loss, and increased iron requirements. As a result of iron deficiency, hemoglobin production decreases, erythrocyte formation is impaired, and the oxygen-carrying capacity of red blood cells is reduced. These changes lead to tissue hypoxia and the development of clinical symptoms such as general weakness, fatigue, dizziness, and pallor of the skin and mucous membranes.

Keywords: iron deficiency anemia, hemoglobin, iron metabolism, erythrocytes, ferritin, hypoxia, pathogenesis, early diagnosis, laboratory tests, iron supplements, modern treatment methods, prevention.

Kirish. Temir tanqisligi anemiyasi zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biri bo‘lib, aholi salomatligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatuvchi keng tarqalgan kasalliklar qatoriga kiradi. Ushbu kasallik organizmda temir zaxiralarining kamayishi natijasida gemoglobin sintezining buzilishi va qonning kislorod tashish qobiliyatining pasayishi bilan tavsiflanadi. Temir inson organizmida muhim biologik ahamiyatga ega bo‘lib, gemoglobin va mioglobinning tarkibiy qismi sifatida to‘qimalarni kislorod bilan ta’minlashda ishtirok etadi. Shuningdek, u ko‘plab fermentlarning faoliyati va hujayralardagi moddalar almashinuvi jarayonlari uchun zarur hisoblanadi.

Temir tanqisligi anemiyasining rivojlanishiga noto‘g‘ri ovqatlanish, temirning ichaklarda yetarli darajada so‘rilmasligi, surunkali qon yo‘qotish, homiladorlik davrida temirga bo‘lgan ehtiyojning ortishi hamda ayrim surunkali kasalliklar sabab bo‘lishi mumkin. Kasallikning dastlabki bosqichlarida klinik belgilar yaqqol namoyon bo‘lmasligi mumkin. Shu sababli temir tanqisligini erta aniqlash va o‘z vaqtida davolash muhim ahamiyatga ega. Kasallik o‘z vaqtida aniqlanmasa, bemorlarda doimiy holsizlik, mehnat qobiliyatining pasayishi, diqqat va xotiraning susayishi hamda hayot sifatining yomonlashishi kuzatilishi mumkin.

Bugungi kunda temir tanqisligi anemiyasini aniqlashda umumiy qon tahlili, gemoglobin miqdori, eritrotsit indekslari va qon zardobidagi ferritin darajasini aniqlash kabi laborator tekshiruvlardan foydalaniladi. Zamonaviy diagnostika usullari temir tanqisligini erta bosqichda aniqlash, kasallik og‘irligini baholash va davolash taktikasini to‘g‘ri tanlash imkonini beradi. Davolashda temir preparatlaridan foydalanish, temir tanqisligiga olib kelgan asosiy sababni bartaraf etish hamda bemorning ovqatlanish tartibini yaxshilash muhim o‘rin tutadi.

Maqolaning maqsadi temir tanqisligi anemiyasining rivojlanish mexanizmlarini o‘rganish, kasallikni erta tashxislashning zamonaviy usullarini yoritish va samarali davolash tamoyillarini tahlil qilishdan iborat. Ushbu mavzuni o‘rganish temir tanqisligi anemiyasining oldini olish, asoratlarini kamaytirish va bemorlarga ko‘rsatiladigan tibbiy yordam sifatini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari. Temir tanqisligi anemiyasining rivojlanish mexanizmlari, erta diagnostikasi va zamonaviy davolash usullarini tahlil qilish natijasida kasallikning kelib chiqishida organizmdagi temir zaxiralarining kamayishi asosiy omillardan biri ekanligi aniqlandi. Temir yetishmovchiligi gemoglobin sintezining pasayishiga, eritrotsitlarning shakllanishi va kislorod tashish faoliyatining buzilishiga olib keladi. Natijada bemorlarda holsizlik, tez charchash, bosh aylanishi, teri rangining oqarishi va jismoniy faollikning pasayishi kabi klinik belgilar kuzatilishi mumkin.Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, temir tanqisligi anemiyasini erta aniqlashda umumiy qon tahlili va ferritin miqdorini aniqlash muhim diagnostik ahamiyatga ega. Gemoglobin miqdorining pasayishi anemiyani ko‘rsatsa, ferritin darajasining kamayishi organizmdagi temir zaxiralari yetishmovchiligini aniqlashga yordam beradi. Shu sababli ushbu ko‘rsatkichlarni birgalikda baholash kasallikni aniqlash va uning darajasini belgilashda muhim hisoblanadi.Davolash usullarini tahlil qilish natijasida temir preparatlarini og‘iz orqali qabul qilish ko‘pchilik bemorlar uchun asosiy davolash usuli ekanligi aniqlandi. Vena ichiga temir yuborish esa ayrim klinik holatlarda, jumladan, temir preparatlari yaxshi o‘zlashtirilmaganda yoki ichaklarda temir so‘rilishi buzilganda qo‘llanilishi mumkin. Davolash samaradorligini baholashda gemoglobin miqdorining o‘zgarishi, temir zaxiralarining tiklanishi va klinik belgilar kamayishi hisobga olinadi.Shuningdek, tadqiqot mavzusining tahlili temir tanqisligi anemiyasini samarali davolash uchun kasallikning asosiy sababini aniqlash va bartaraf etish zarurligini ko‘rsatadi. Temirga boy mahsulotlarni iste’mol qilish, to‘g‘ri ovqatlanish, xavf guruhidagi shaxslarni o‘z vaqtida tekshirish va tibbiy nazoratni yo‘lga qo‘yish kasallikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Muhokama. Temir tanqisligi anemiyasining rivojlanish mexanizmlarini o‘rganish kasallikni erta aniqlash, to‘g‘ri davolash va uning asoratlarini oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu kasallik organizmda temir miqdorining kamayishi natijasida gemoglobin sintezining buzilishi bilan bog‘liq. Temir gemoglobin molekulasining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, kislorodning o‘pkadan to‘qimalarga tashilishini ta’minlaydi. Temir yetishmovchiligi kuchayib borganda gemoglobin miqdori kamayadi, eritrotsitlar esa ko‘pincha kichik hajmli va gemoglobinga nisbatan kambag‘al bo‘lib qoladi. Natijada to‘qimalarning kislorod bilan ta’minlanishi yomonlashib, gipoksiya belgilari yuzaga keladi.Kasallik patogenezida temir zaxiralarining kamayishi, temirning ichaklarda so‘rilishining buzilishi va organizmdan surunkali qon yo‘qotish muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, ko‘p miqdorda hayz qonini

yo‘qotadigan ayollar, homiladorlar, bolalar va o‘smirlar temir tanqisligi rivojlanishi xavfi yuqori bo‘lgan guruhlarga kiradi. Shuningdek, oshqozon-ichak tizimi kasalliklari, jumladan, temirning so‘rilishiga ta’sir qiluvchi holatlar ham ushbu kasallikka sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli anemiyani davolashda faqat gemoglobin miqdorini oshirish emas, balki temir tanqisligiga olib kelgan asosiy sababni aniqlash va bartaraf etish ham zarur.Temir tanqisligi anemiyasini erta tashxislashda laborator tekshiruvlar katta ahamiyatga ega. Umumiy qon tahlilida gemoglobin miqdorining pasayishi, eritrotsitlarning o‘rtacha hajmi va eritrotsit tarkibidagi gemoglobinning o‘rtacha miqdori (MCH) kamayishi kuzatilishi mumkin. Qon zardobidagi ferritin miqdori organizmdagi temir zaxiralarini baholashda muhim ko‘rsatkich hisoblanadi. Biroq ferritin yallig‘lanish jarayonlarida ham oshishi mumkinligi sababli, uning natijalarini bemorning klinik holati va boshqa laborator ko‘rsatkichlar bilan birgalikda baholash lozim. Zarur hollarda transferrin to‘yinganligi va yallig‘lanish ko‘rsatkichlari ham tekshiriladi. Erta diagnostika temir tanqisligini anemiya og‘ir darajaga yetmasdan aniqlash imkonini beradi.Zamonaviy davolash usullarida temir preparatlari asosiy o‘rin tutadi. Ko‘pchilik bemorlarda temirni og‘iz orqali qabul qilish birinchi tanlov usuli hisoblanadi. Davolash davomiyligi bemorning holati, temir tanqisligining darajasi va preparatga bo‘lgan javobiga qarab belgilanadi. Temir preparatlarini qabul qilish jarayonida ko‘ngil aynishi, qabziyat yoki qorin sohasida noqulaylik kabi nojo‘ya ta’sirlar kuzatilishi mumkin. Og‘iz orqali davolash samara bermaganida, preparat yaxshi o‘zlashtirilmaganida, temirning so‘rilishi buzilganida yoki temir zaxirasini tezroq to‘ldirish zarur bo‘lgan ayrim holatlarda vena ichiga temir yuborish ko‘rib chiqiladi. Bunday davolash shifokor nazorati ostida amalga oshiriladi.Bundan tashqari, temirga boy mahsulotlarni iste’mol qilish kasallikning oldini olish va davolashni qo‘llab-quvvatlashda muhimdir. Go‘sht, jigar, dukkaklilar va temir bilan boyitilgan mahsulotlar temir manbalari hisoblanadi. C vitaminiga boy mahsulotlar o‘simlik manbalaridagi temirning so‘rilishini yaxshilashi mumkin. Shu bilan birga, ovqatlanishni yaxshilashning o‘zi yaqqol namoyon bo‘lgan temir tanqisligi anemiyasini davolash uchun har doim ham yetarli bo‘lmaydi.

Xulosa. Temir tanqisligi anemiyasi organizmda temir yetishmovchiligi natijasida gemoglobin sintezining buzilishi va to‘qimalarning kislorod bilan ta’minlanishi pasayishi bilan kechadigan keng tarqalgan kasalliklardan biridir. Mazkur mavzuni tahlil qilish natijasida kasallikning rivojlanishida noto‘g‘ri ovqatlanish, surunkali qon yo‘qotish, temirning ichaklarda so‘rilishining buzilishi va organizmning temirga bo‘lgan ehtiyojining ortishi muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.Temir tanqisligi anemiyasini erta tashxislash kasallikning rivojlanishini to‘xtatish va uning asoratlarini kamaytirishda muhim o‘rin tutadi. Umumiy qon tahlili, gemoglobin miqdori, eritrotsit indekslari va ferritin darajasini aniqlash kasallikni tashxislashning asosiy usullari

hisoblanadi. Zamonaviy laborator tekshiruvlardan o‘z vaqtida foydalanish temir tanqisligini aniqlash va tegishli davolash choralarini belgilash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Gadayev A.G., Karimov M.Sh., Axmedov X.S. Ichki kasalliklar propedevtikasi. — Toshkent: Muharrir nashriyoti, 2018.
2. Tursunov B.S., Soloxiddinov O‘.S., Mamasoliyev I.S. Ichki kasalliklar propedevtikasi. — 2010.
3. Qoraboyeva R.A. Ichki kasalliklar propedevtikasidan qo‘llanma. — Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 1997.
4. Gadayev A.G., Karimov M.Sh., Axmedov X.S. Ichki kasalliklar propedevtikasi. — Toshkent: Muharrir nashriyoti, 2012.
5. Xolmatova B.T., Karimov M.Sh. va boshqalar. Tibbiyot kasbiga kirish. Darslik. — Toshkent, 2021.
6. Kosimov E.Y. Ichki kasalliklar propedevtikasi. — Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 1996.
7. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. Temir tanqisligi anemiyasini tashxislash, davolash va profilaktika qilishga oid tibbiy tavsiyalar. — Toshkent.